

EAPC blog

La llengua de signes catalana (LSC) i la construcció del seu propi espai – Xavier Moral

🕒 18 de setembre de 2018

Aquest article es publica en motiu del Dia Internacional del llenguatge de signes, que se celebra el 23 de setembre, a instàncies de l'Assemblea General de l'Organització de les Nacions Unides

Una mica d'història

En la Grècia clàssica trobem un dels primers testimonis de la possibilitat de comunicar de manera visual i gestual de les persones. Una visió positiva fins i tot, en una obra de Plató, *Cràtil*, diàleg tot ell una dissertació sobre la llengua i la manera de nomenar les coses:

“Respon-me això: si no tinguéssim veu ni llengua i ens volguéssim expressar les coses els uns als altres, ¿no intentaríem, com fan ara els muts, indicar-les amb les mans, el cap i altres parts del cos ?” [1]

Però cal dir que històricament les persones sordes i la seva manera de comunicar amb gestos de les mans ha estat gairebé sempre menystinguda. Se sol atribuir a Aristòtil la creença que les persones sordes eren ineptes per a la cultura. Consideració que va comptar durant segles amb altres visions negatives com la de Sant Agustí per qui la manca d'oïda era un impediment per a la fe i el coneixement, interpretant així un comentari de Sant Pau a l'*Epístola als Romans* [2].

Hauran de passar molts anys, de fet segles, per entendre que la comunicació visogestual és una llengua. Caldrà també que el coneixement científic i lingüístic evolucioni per arribar a entendre que aquesta manera d'expressar-se és un sistema natural de comunicació, amb tots els atributs d'una

llengua. Això no succeirà fins als anys seixanta del segle XX quan el lingüista americà William C. Stokoe publica les seves primeres obres que demostraven que el que fins aleshores s'havia anomenat mímica, pantomima o llenguatge, era realment una llengua [3]. De fet, posava negre sobre blanc i confirmava la visió lingüística que cent cinquanta anys abans havia tingut Auguste Bebian [4] i confirmava la intuïció de de l'Epée, el fundador de la primera escola pública per a sords el 1760, a París. L'Epée va apuntar ja en el seu temps que la manera de comunicar dels sords era pròpiament una llengua:

“la langue naturelle des sourds-muets, est la langue des signes, ils n'en ont point d'autre; tant qu'ils ne sont point instruits, c'est la nature même, et leurs différents besoins qui les guident dans ce langage. [...]” [5]

Aquest apunt històric ens porta a parlar de la llengua de signes catalana (LSC), que comença a fer les primeres passes el 1799 de la mà del prevere francès Joan Albert, instal·lat aleshores a Barcelona. Joan Albert era coneixedor de l'obra de l'Epée i inicia l'ensenyament de sords a Catalunya, de primer a casa seva a la tardor de 1799, i poc després, un 4 de febrer de 1800, ja oficialment, en un espai cedit per l'ajuntament de Barcelona, al Saló de Cent.

L'acció de Joan Albert, amb l'ajut del jesuïta Lorenzo Hervàs, que era a Barcelona el 1799 quan tornava del seu exili romà, i els docents que en prendrien el relleu els primers anys del segle XIX [6], constitueixen el moment fundacional de la llengua de signes catalana. Com afirma el professor Josep Quer “la història de les llengües de signes sempre ha anat molt lligada a la història de l'educació de les persones sordes” [7]. Efectivament, és quan diverses persones es troben i comparteixen un mateix espai com ara l'escola que poden interactuar i desenvolupar la llengua de signes. Així va succeir en el París del 1760, per a la llengua de signes francesa (LSF), i també per a altres llengües com la llengua italiana de signes (LIS) a Roma, o per a la llengua de signes americana (ASL), amb la fundació a Stadford (USA) el 1817 de la primera escola que amb el temps esdevindria l'actual Universitat de Gallaudet [8]. De manera similar va ocórrer amb la llengua de signes catalana i l'escola municipal de sords de Barcelona.

Un camí llarg per al reconeixement

Durant més de dos-cents anys la llengua de signes catalana es va anar forjant a redós del sistema escolar per a sords que es desenvoluparia al segle XIX. Al segle XX, la llengua de signes catalana trobaria el seu espai en el moviment associatiu, que pren el relleu dels espais de socialització escolar quan, malauradament la llengües de signes van passar a ser proscrietes de les escoles durant gairebé 100 anys en generalitzar-s'hi els sistemes oralistes a Europa [9].

Va ser a la dècada dels seixanta del segle XX, que les obres del lingüista i professor de la Universitat de Gallaudet, William C. Stokoe van marcar un abans i un després en la història de les llengües de signes arreu del món, fins aleshores considerades com una mena de llenguatge o un mètode de suport per a l'aprenentatge. Aquells gestos manuals i expressions facials passaven a adquirir un nova consideració i reconeixement amb múltiples conseqüències, de primer a Amèrica, i d'una manera especial a Europa, on s'iniciava un procés de reparació històrica amb les seves llengües de signes.

La llengua de signes catalana no en fa pas excepció i a partir de la dècada de 1980 el moviment associatiu de persones sordes a Catalunya s'impregna dels nous corrents. A Catalunya, a més, aquest període s'insereix en els anys de recuperació de la llengua catalana i en un context especialment propici arreu d'Europa en què la pluralitat lingüística i la posada en valor de les llengües regionals o minoritàries és vist positivament, que dona lloc a l'aparició de polítiques lingüístiques a diversos països pe a la defensa i foment d'aquestes llengües.

En aquest context, doncs, va ser que el Parlament de Catalunya va crear el 1993 per primera vegada a la història una comissió oficial sobre la llengua de signes, aleshores encara mal anomenada llenguatge, la *Comissió d'estudi sobre la utilització del llenguatge de signes*. Aquesta comissió i la Resolució del Parlament 163/IV a què donaria lloc l'any següent [10], van ser el punt de partida de l'arquitectura normativa de reconeixement i protecció de la llengua de signes catalana que tenim avui. El 2006, el nou Estatut d'Atonomia reconeix i inscriu en l'article 50.6 la llengua de signes catalana com a *llengua que ha de ser objecte d'especial d'ensenyament, respecte i protecció*. Un reconeixement que es veuria refermat encara amb l'aprovació de la Llei estatal 27/2007, de 23 d'octubre. La Llei estatal estableix explícitament la llengua de signes catalana com la llengua de signes de Catalunya, i com una de les llengües de signes de l'Estat. És l'únic cas en què la legislació espanyola determina territorialment un àmbit propi per a l'ús d'una llengua, cosa que contrasta i que no s'esdevé amb les llengües orals, en què s'estableix un règim de gestió lingüística mixta de llengües en un mateix espai.

La culminació del procés de reconeixement de la llengua de signes catalana es produeix amb l'aprovació d'una llei específica [11], que desenvolupa les previsions de l'Estatut. Encara que només compta amb onze articles, dues disposicions addicionals i una de final, aquesta llei té la virtut de ser una llei netament de caràcter lingüístic, de tractar i considerar la llengua de signes com a llengua per a la qual preveu aspectes similars a altres llengües normalitzades. En aquest sentit, ser objecte de planificació lingüística, comptar amb una autoritat lingüística (IEC), o comptar amb un consell social. Per primer cop es deixava de tractar la llengua de signes com un mer instrument de suport per a persones discapacitades auditives i es valora la llengua de signes com part del patrimoni cultural català.

Moment de grans reptes

Tot i els mes de dos-cents anys d'història podem dir que som encara en un moment iniciàtic per a la llengua, atesa la necessitat de codificació i normalització. Parlem d'una llengua viva i dinàmica amb un nombre d'usuaris sords, i també d'oïdors, que algunes estimacions situen en més de 20.000 persones. Per això podem establir cert paralelisme amb la situació del català de fa cent anys, quan Fabra empenia la gran tasca de fer-ne una llengua moderna i apte per a tots els usos. Una reflexió que en porta a considerar que som posant els fonaments d'una estructura lingüística i administrativa per a la llengua de signes catalana.

Per això calen polítiques i instruments de referència bàsica com una gramàtica, diccionaris, definició de nivells lingüístics, recerca, etc. Com cal també estudiar les vies de transmissió, els àmbits d'ús, el nombre i tipologies d'usuaris, les seves variacions diatòpiques i diastràtiques. Aquests instruments permetran de disposar de cursos, materials, proves d'avaluació, certificacions, recursos lingüístics, etc. per tal que la llengua de signes pugui ser usada en àmbits tan importants per a la realització de les

persones sordes signants com l'educació, amb referències signades clares i garanties d'ús d'una llengua de comunicació visogestual moderna i apta per respondre a tot tipus de necessitats.

Des de la Direcció General de Política Lingüística s'impulsen les accions conduents a assolir aquests instruments de normalització, donant suport a l'IEC en la seva tasca normativa i impulsant projectes per definir els nivells de LSC o estudiar-ne la situació sociolingüística, a més de dur a ter accions de divulgació.

Aquests són bona part dels grans reptes que cal afrontar avui per a la llengua de signes catalana. Part, en la mesura que cal acompanyar aquests reptes amb l'atenció signada en LSC que, en el dia a dia, es necessita en l'accés a la informació als mitjans de comunicació, en l'accés a serveis públics i molt especialment en l'àmbit educatiu. Amb tot això, podrem contribuir a l'efectivitat dels drets fonamentals de les persones signants a desenvolupar-se en plenitud en la seva llengua natural, la llengua de signes, com ja afirmava l'Epée fa més de 200 anys.

Xavier Moral

Responsable de foment de la llengua de signes catalana de la Direcció General de Política Lingüística

[1] Plató, *Cràtil*, pàg. 98, traducció de Jaume Olives, Ed. Fundació Bernat Metge, diàlegs de Plató vol. IV, Barcelona, 1952.

[2] Epístola als Romans X, verset 17, *La fe ve, doncs, de sentir la predicació, i la predicació és l'anunci de la paraula de Crist*.

[3] Les obres cabdals en aquest canvi de paradigma de William C. Stokoe són *Sign Language Structure*, de 1960, i *A Dictionary of American Sign Language on Linguistic Principles*, publicat el 1965.

[4] Roch-Ambroise Auguste Bèbian va ser professor de l'escola de sords de París i va publicar el 1822 *Mimographie*, obra en què proposa un sistema de notació per a la llengua de signes francesa (LSF) i va posar les primeres bases lingüístiques per a la descripció dels components dels signes de la LSF

[5] Charles Michel de l'Epée, citat per Sicard, dins *Théorie des Signes*, pàg. 63. París, 1808.

[6] Després d'Albert, Salavador Vieta el 1805 i Manuel Estrada el 1816, reprendrien després d'interrupcions l'ensenyament de sords Barcelona.

[7] J. Quer, dins *Les llengües de signes. Les més inaudibles de totes*, dins *Les llengües a Catalunya*, pàg. 79, Eds. UB i Octaedro, Barcelona, 2005.

[8] [8] Gallaudet és encara avui l'única universitat al món per a sords que sempre utilitza la llengua de signes com a llengua vehicular en totes les formacions que ofereix i també per al seu funcionament administratiu.

[9] A partir del 1880, després d'un congrés internacionals d'ensenyament per a sords a Milà, es generalitzen els mètodes oralistes (pur i mixt), que bandegen l'ús de la comunicació visual a l'escola.

[10] El 30 de juny de 1994, fruit de les recomanacions d'aquesta comissió d'estudi i a partir d'una iniciativa conjunta de tots els grups parlamentaris, el Ple del Parlament va aprovar per unanimitat la Resolució 163/IV, sobre la promoció i la difusió del coneixement del llenguatge de signes català.

[11] Llei 17/2010, del 3 de juny, de la llengua de signes catalana, aprovada en ple el 28 de maig de 2010, promulgada el 3 de juny i publicada al DOGC de 10 de juny de 2010.

DEPARTAMENT DE CULTURA, DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA, FORMACIÓ,
LLENGUA DE SIGNES CATALANA, LSC